

3 KRONIKA²⁰²¹ 69

IZ ZGODOVINE ŠOŠTANJA

69
2021

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

Iz zgodovine Šoštanja

Uredil Miha Preinfalk

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2021, letnik 69, številka 3 – Iz zgodovine Šoštanja

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Eva Holz (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana),
dr. Miha Kosi (Ljubljana), dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

25. oktobra 2021

Naslednja številka izide/ Next issue:

februar/ February 2022

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

UDK/ UDC:

Breda Pajsar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Cena te številke v prosti prodaji je/ Single issue 20,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Izid te številke je finančno podprla tudi Občina Šoštanj

OBČINA ŠOŠTANJ

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

500 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus; Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Prapor trga Šoštanj iz leta 1791 / Banner of the market town of Šoštanj from 1791 (Universalmuseum Joanneum, inv. št. / Inv. Nr. 951)

Na zadnji strani/ Back cover: Neorenesančni okras na Kajuhovem domu (nekdanji hotel Avstrija) v Šoštanju / Neo-Renaissance decoration on the façade of the »Kajuhov dom« (former Hotel Austria) in Šoštanj (foto / Photo: Barbara Žabota)

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)

ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Šoštanj)(082)

IZ zgodovine Šoštanja / uredil Miha Preinfalk ; [prevodi povzetkov Manca Gašperšič - angleščina]. -
Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2021. - (Kronika, ISSN 0023-4923 ; letn. 69, št. 3)

ISBN 978-961-6777-28-5
COBISS.SI-ID 82590467

KAZALO

Miha Preinfalk:	Šoštanj – na poti iskanja nekdanje veljave.....	407
	Šoštanj: On the path of retracing its former standing	409

Razprave

Tone Ravnikar:	Trg Šoštanj v srednjem veku	411
Boris Golec:	Šoštanj v stoletjih trške avtonomije.....	425
Boris Golec:	Trg Šoštanj po prvem ljudskem štetju leta 1754.....	473
Igor Sapač:	Gradova Žamberk in Forhtenek. Arhitekturnozgodovinski oris	493
Igor Sapač:	Grad in dvorca v Šoštanju. Arhitekturnozgodovinski oris	533
Miha Preinfalk:	Rodbina Del-Negro. Genealoška skica šoštanjskih graščakov	619
Rok Poles:	S praporom in partizano skozi luknjo pri vretenu. Prostorske in obredne značilnosti obhoda pomirja trga Šoštanj.....	639
Lilijana Urlep:	Kako je trg Šoštanj v obdobju jožefinskih cerkvenih reform skoraj dobil samostojno župnijo. Izsek iz cerkvenoupravne zgodovine trga Šoštanj	673
Aleksander Žižek:	Med hudodelci Deželjskega sodišča Šoštanj.....	687
Aleksandra Gačič:	Odšli so iz Šoštanja, a nikoli pozabili nanj – Josip, Mihael in Bogumil Vošnjak.....	703
Franc Rozman, Miha Šimac:	<i>Vse doseže, kar mu drago:</i> Johann baron Samonigg (1839–1915)	717
David Vidmar Čeru:	»Živel najmlajše mesto štajerskega zaledja!« Administrativni povzdig Šoštanja iz trga v mesto maja 1911	739
Miran Aplinc:	Šoštanj in Šaleška dolina v popisih prebivalstva od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne.....	757
Miha Šimac:	<i>Pozdravi iz Šoštanja:</i> od časopisnih notic do zaporniških aktov (1890–1918)	773
Špela Poles:	Poldrugi vagon kanditov in slaščic na mesec. O Rajšterjevi tovarni čokolade, bonbonov in slaščic v Šoštanju	785
Bogdana Marinac:	Dušan Mayer, kapitan dolge plovbe iz Šoštanja, in življenje pomorščakov v njegovem času	797
Klemen Kocjančič:	»Hitlerjansko gnezdo«: iz zgodovine Šoštanja med drugo svetovno vojno	823
Danilo Čebul:	Živeti v Šoštanju – mestu luči in visokih dimnikov	843
Bogdan Kolar:	Lokovičan Ivan Kešpret – fotograf in učitelj v Indiji	865

Milana Klemen, Urška Todosovska-Šmajdek:

Vila Mayer, vila Široko in dvorec Gutenbüchel
s parkom – konservatorski oris stavbne in
vrtnoarhitekturne dediščine875

Luka Bogovčič:

Ponovno odkrite lepote in skrivnosti Vile Mayer.
Konservatorsko-restavratorski posegi v Vili Mayer897

**Matija Zorn, Mateja Breg Valjavec,
Daniela Ribeiro:**

Preoblikovanje pokrajine zaradi pridobivanja
lignita – na primeru Šoštanja in okolice.....915

Gradivo

Domoznanska dejavnost Knjižnice Velenje
(*Andreja Ažber*)929

Po razstavah

Muzej usnjarstva na Slovenskem (MUS)
(*Miran Aplinc*)935

Vila Mayer (*Špela Poles*).....941

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 314(497.4Šoštanj)"1754"

Prejeto: 20. 8. 2021

Boris Golec

prof. dr., znanstveni svetnik, ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: bgolec@zrc-sazu.si

Trg Šoštanj po prvem ljudskem štetju leta 1754*

IZVLEČEK

Župnija Šoštanj je do jožefinske preureditve škofijskih meja spadala v ljubljansko škofijo, edino, za katero se je skoraj v celoti ohranil pramaterial prvega ljudskega štetja iz leta 1754. Tako je šoštanjski trg eno od 19 trških in mestnih naselij, za katera imamo iz omenjenega leta celovit poimenski popis prebivalcev. V pričujočem prispevku je popis prebivalcev Šoštanja objavljen v kombinirani obliki slovenskega prevoda in nemškega izvirnika. Prispevek obravnava nekatere vidike prebivalstvene strukture in nakazuje možnosti bolj poglobljenih raziskav, h katerim bo treba v prihodnje intenzivneje pritegniti tudi druge razpoložljive vire o prebivalstvu.

KLJUČNE BESEDE

ljudsko štetje 1754, Šoštanj, trg, prebivalstvo, socialna struktura, starostna struktura

ABSTRACT

THE MARKET TOWN OF ŠOŠTANJ ACCORDING TO THE FIRST POPULATION CENSUS OF 1754

Until the redrawing of diocesan boundaries under the Josephinian reforms, the parish of Šoštanj belonged to the Diocese of Ljubljana, the only one for which the source material for the first population census of 1754 has been almost fully preserved. This makes the market town of Šoštanj one of the nineteen market town and town settlements in Slovenian territory for which there exists a full name list of the population from the above-mentioned year. The article publishes the census of Šoštanj's population by combining the Slovenian translation and the German original. It discusses some aspects of the demographic structure and points to the possibilities for more in-depth studies that should also more intensively draw on other available demographic sources in the future.

KEY WORDS

population census of 1754, Šoštanj, market town, population, social structure, age structure

* Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0052 (Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti), ki ga iz javnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Terezijansko ljudsko štetje leta 1754 je bilo prvo vsedrjavno štetje prebivalstva v avstrijskem delu habsburške monarhije ter namenjeno predvsem ugotavljanju števila in starostne strukture njegovih prebivalcev kot osnove za davčne in socialne reforme.¹ Za slovenski prostor ima štetje še posebno težo, saj se je popisni pramaterial, kolikor je znano, skoraj v celoti ohranil samo za ozemlje tedaj teritorialno nepovezane ljubljanske škofije, ki je imela župnije raztresene po treh deželah, Kranjski, Štajerski in Koroški (danes ležijo večinoma v Sloveniji, deloma pa tudi v Avstriji in ena v Italiji).² Za druge škofije in dele škofij so v najboljšem primeru znani le sumariji štetja.³ V ohranjenem pramaterialu so zajete tudi vse štiri župnije Šaleške doline – Šoštanj, Škale, Šmartno pri Velenju in Št. Ilj pri Velenju –, ki so v okvir ljubljanske škofije spadale do jožefinske preureditve škofijskih meja leta 1787, ko so škofije ozemeljsko prilagodili politično-upravnim mejam.⁴ Tako je Šoštanj ena od skupno 19 meščanskih naselbin na Slovenskem (5 mest in 14 trgov), za katere imamo iz srede 18. stoletja poimenski seznam prebivalstva s podatki o posameznikovi starosti in socialnem statusu.⁵

Namen pričujočega prispevka ni komparativna obravnava trga Šoštanj s tistimi urbanimi naselji, ki so že bila deležna kritične objave ljudskega štetja,⁶ nekatera pa tudi bolj ali manj natančne analize podatkov.⁷ Tovrstne primerjave bodo veliko lažje, ko bo opravljenih še več raziskav, poleg tega pa jih otežujejo neenotna načela popisovanja. Glede na povedano se bomo v prispevku omejili samo na Šoštanj. Popis prebivalcev trga je v nadaljevanju objavljen v kombinirani obliki slovenskega prevoda in nemškega izvirnika. Obravnavani so nekateri vidiki prebivalstvene strukture in nakazane možnosti bolj poglobljenih raziskav, h katerim bo treba v prihodnje intenzivneje pritegniti tudi druge razpoložljive vire o prebivalstvu, zlasti župnijske matične knjige.

O ljudskem štetju leta 1754 – na splošno, v župniji in trgu Šoštanj

Podlago za terezijansko ljudsko štetje, ki naj bi ga v takšni obliki izvajali vsako leto, a je ostalo osamljeno, je dal najvišji reskript z dne 13. oktobra 1753. Po češkem zgledu je tudi za avstrijske dežele določal, da je treba za vsak posamezen kraj ugotoviti število oseb, jih razvrstiti po zemljiških gospodstvih, pod katera spadajo, in izkazati v treh skupinah: 1) obhajanci (komunikanti), tj. osebe, ki prejemajo zakramente, 2) mladina, sposobna za verski pouk, in 3) nedoletni otroci. Sezname štetij naj bi za posameznika vsebovali navedbo spola, starosti in družbenega položaja (Condition, poklic). Štetje so zaupali župnikom in župnijskim upraviteljem, ki so morali sezname župljanov poslati škofom ordinarijem, ti naj bi jih konec vsakega vojaškega leta oddali deželnim vladam, te pa dunajskemu dvoru.⁸ V začetku leta 1754 sta sicer izšla še dva reskripta z nekoliko drugačnimi izvedbenimi navodili, vendar ohranjeno gradivo za ljubljansko škofijo kaže, da so se v veliki večini njenih župnij in vikariatov ravnali po prvem reskriptu.⁹

Gradivo za ozemlje ljubljanske škofije je sestavni del fonda Kapiteljski arhiv Ljubljana v Nadškofijskem arhivu Ljubljana¹⁰ in je v zadnjih letih na zasebno pobudo deležno sistematičnega objavljanja.¹¹ Župnija Šoštanj, ki še ni prišla na vrsto za objavo, spada med župnije in vikariate, pri katerih sta način in oblika izvedbe natančnejša, popis pa preglednejši. Ne samo, da je šoštanjski popis¹² eden redkih datiranih¹³ – 4. februarja 1754 ga je podpisal in pečatil župnik Jožef Tolmajner (Thallmeiner) –, ampak je bil zanj uporabljen način popisovanja, pri katerem je vsaka oseba popisana v lastni vrstici, ločeno po spolu (levo moški, desno ženske). Takšno vpisovanje je popisovalcem omogočilo ločitev na tri prej omenjene predpisane starostne skupine. Identično kakor pri večjem številu drugih župnijskih popisov¹⁴ je v uvodu popisa pojasnjeno, da so v skupino obhajancev (komunikantov) šteli starejše od 12 let, v skupino za verski pouk sposobne mladine stare od 7 do 12 let, med nedoletne pa tiste od prvega do sedmega leta starosti. Kot je ugotavljal V. Valenčič, kažejo popisi spodnještajerskih župnij glede načina in oblike večjo enotnost kakor na Koroškem in zlasti na Kranjskem, kar dokazuje, da je večina župnikov in župnijskih

¹ O štetju na splošno gl. Valenčič, Štetje prebivalstva.

² NŠAL, NŠAL 100, KAL, fasc. 116–119, 128 in 158. Natančne signature za posamezne župnije in vikariate gl. v: Valenčič, Štetje prebivalstva, str. 29, op. 5.

³ Prim. Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem*, str. 20; Valenčič, Štetje prebivalstva, str. 29–30.

⁴ Dolinar, *Slovenska cerkvena pokrajina*, str. 21.

⁵ V pramaterialu so zajeta mesta Kranj, Ljubljana, Pliberk, Radovljica in Slovenj Gradec, od trgov pa: Gornji Grad, Kozje, Ljubno ob Savinji, Motnik, Mozirje, Pilštanj, Planina pri Sevnici, Podčetrtek, Podsreda, Rečica ob Savinji, Šoštanj in Velenje; kot trga v popisu nista označena kraja Vrhnika in Jesenice, ki sta sicer prav tako veljala za trški naselbini, trg Svibno pa je obravnavan samo sumarno.

⁶ Doslej je bilo objavljeno izvirno gradivo za gorenjske in notranjske župnije ter za ljubljansko stolno župnijo (Šturm (ur.), *Gorenjske družine*, Šturm (ur.), *Notranjske družine*, Šturm (ur.), *Ljubljanske družine*), v slovenskem prevodu pa tudi za mesto Kranj (Svetina, *Prebivalci Kranja*).

⁷ Najnatančnejši sta analizi za mesti Ljubljana (Valenčič, *Prebivalstvo Ljubljane*) in Kranj (Štuhec, *O družini v Kranju*).

⁸ Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem*, str. 18; Valenčič, Štetje prebivalstva, str. 27.

⁹ Valenčič, Štetje prebivalstva, str. 28–29.

¹⁰ Popis ohranjenega pramateriala po župnijah gl. prav tam, str. 29, op. 5.

¹¹ Gl. op. 6.

¹² NŠAL, NŠAL 100, Kapiteljski arhiv Ljubljana, fasc. 116/2.

¹³ O datacijah gl. Valenčič, Štetje prebivalstva, str. 35.

¹⁴ Prav tam, str. 31, op. 16.

Handwritten manuscript page showing a list of names and numbers, likely a census or record from 1754. The text is written in cursive and includes names like Helena, Maria, and various family names.

Helena dyff...	42
Helena dyff...	20
Helena dyff...	5
Helena dyff...	74
Helena dyff...	35
Helena dyff...	27
Helena dyff...	25
Helena dyff...	18
Helena dyff...	50
Helena dyff...	25
Helena dyff...	28
Helena dyff...	22
Helena dyff...	50
Helena dyff...	35

Začetek popisa prebivalstva v trgu Šoštanj ter soseski sv. Mohorja in Fortunata.

upravitelj na spodnjem Štajerskem uporabljala isti obrazec.¹⁵

Vprašanje o zanesljivosti oziroma popolnosti šoštanjskega popisa je treba postaviti v širši okvir. Popisovalcem je bilo naloženo, naj popišejo vse župljane (*eingepfarrte Personen*), kar pomeni stalno naseljeno prebivalstvo. Po Valenčiču smemo iz načina izvedbe štetja sklepati, da so duhovniki nalogo opravili dokaj popolno, saj so za to imeli objektivne pogoje. Ni izpričano, kateri način je bil splošnejši in katerega so uporabili v konkretnih primerih – zglaševanje popisancev pri župnikih ali popisovanje na domovih popisanih oseb. Ker ni bil določen kritični datum popisa, je delo lahko trajalo tudi več mesecev, medtem pa se je število prebivalstva seveda spreminjalo.¹⁶

Šoštanjski popis, kot rečeno, upošteva določila o izvedbi, kot so jih predpisovali prvi reskript z dne

13. oktobra 1753 in neznana škofijska navodila, ki se odražajo v enotnosti popisov spodnještajerskih župnij. Posamezniki niso popisani kot povsem samostojne popisne enote, ampak znotraj popisnih skupin z oznako sorodstvenih in drugih razmerij do gospodarja in gospodarice oziroma do drugih oseb (npr. njegov/-a ali njen/-a sin, hči, mati, dekla, hlapec). Takšne skupine skupaj živečih oseb (komaj kdaj gre za eno samo osebo) so v popisu med seboj ločene z majhnimi presledki. Sodobniki so jih sicer prejkone dojemali kot družine in ni izključeno, da so jih tako opredeljevala tudi danes neznana popisna navodila spodnještajerskim župnijam. Toda glede na sestavo jih je pravilneje imenovati gospodinjstvo,¹⁷ njihove nosilce pa gospodar oziroma gospodarica. Poleg

¹⁵ Prav tam, str. 32.

¹⁶ Prav tam, str. 33–35.

¹⁷ Valenčič v svoji obravnavi prebivalstva Ljubljane največkrat uporablja poimenovanje »gospodinjstvo ali družina« (Valenčič, Prebivalstvo Ljubljane, str. 191 sl.), Štuhec pa pri obravnavi družin v Kranju loči med gospodinjstvi in družinami (Štuhec, O družini v Kranju, str. 285 sl.).

družinskih članov so vključevale zaposleno delovno silo (hlapce, dekle, pomočnike, vajence idr.) ter gostače, te včasih z lastno majhno, največ tričlansko jedrno družino. Pri gostačih bi oznaka gospodinjstvo lahko postala vprašljiva, saj bi gostač, sam ali z družino, zlahka živel v lastnem gospodinjstvu in bil zgolj ohlapno povezan z gospodarjem. Vendar vsaj v popisu župnije Šoštanj tudi pri tem vprašanju ne bi smelo biti zadrege. Del gostačev je namreč vključen v gospodarjevo skupino oseb in nima priimka; takšni so navedeni zgolj kot »njegov gostač« oziroma »njegova gostačka«. Gostači, ki so bivali in gospodarili samostojno, pa so že navzven jasno prepoznavni po tem, da so popisani kot posebno gospodinjstvo, da jih od prejšnjega in naslednjega gospodinjstva loči presledek in da imajo za razliko od ostalih gostačev ne samo osebno ime, ampak tudi priimek. V trgu je tako obravnavan en sam takšen gostač z majhno jedrno družino in lastno gostačko.

Popis za šoštanjko župnijo se začne pri župnišču zunaj Šoštanja, sledijo maloštevilni podložniki župnije in cerkva brez navedbe kraja domovanja, nato pa kraji oziroma soseske, znotraj katerih so ločeno navedeni podložniki posameznih gospodstev. Trg ni popisán povsem samostojno, ampak skupaj s sosesko trške cerkve sv. Mohorja in Fortunata, v kateri je velika večina prebivalcev spadala pod gospodstvo Šoštanj. Tudi trg je bil seveda sestavni del soseske, čeravno je v naslovu med njima veznik *in*. Trška naselbina se v popisu konča pri 65. od skupno 81 neoštevilčenih gospodinjstev. Zadnji gospodar v trgu je še označen kot tržan (*burger*), naslednji je gosposčinski mlinar, nakar pomešano sledijo kmetje (*bauer*), hišarji (*gehaißler*) in en viničar (*Weinzerle*). Večinoma so bili podložniki gospodstva Šoštanj (11), zadnjih pet pa gospodstva Velenje (2 hišarja in kmet) in Ravne (2 kmeta).¹⁸

Pri vprašanju, katera gospodinjstva so spadala k trgu in katera k njegovi okolici, je morda nekaj zadrege le pri šoštanskem gradu oziroma dvorcu (kot tak ni izrecno naveden), katerega prebivalci so popisani za gospodinjstvom prejšnjega gosposčinskega upravitelja kot prvim. Glede na to, da so grad od prvega hišnega oštevilčenja dalje (1770) prištevali k trgu (s h. št. 74)¹⁹ in da je stal tik ob trški naselbini,²⁰ ga

bomo obravnavali kot njen sestavni del. Ne pa tudi župnišča, saj ne fizično ne administrativno ni bilo povezano s trgom. V popisu iz leta 1754 je zato popisano ločeno od trga in trške soseske,²¹ poleg tega pa je od uvedbe uradnih naselij in hišnih števil spadalo k Družmirju (s h. št. 1).²²

Načela zaporedja popisovanja gospodinjstev v trgu ne poznamo. Deloma bi ga bilo mogoče rekonstruirati s pomočjo natančne analize mlajših virov, potem ko bi na podlagi hišnih števil, ugotovljivih iz matičnih knjig (od 1770 dalje), jožefinskega katastra (ok. 1787) in trške zemljiške knjige (od 1782/83 dalje) identificirali posamezne hiše na franciscejski katastrski mapi (1825), prvi natančni talni upodobitvi Šoštanja.²³ Ker pa je med slednjo in terezijanskim ljudskim štetjem minilo 71 let, bi takšno delo zahtevalo prevelik vložek. Poleg tega ni rečeno, da je pri ljudskem štetju šlo za fizično zaporedje domov. Prvih šest gospodinjstev v trgu je nedvomno popisanih po družbeni hierarhiji gospodarjev, ne po legi njihovih domovanj. Sledijo si namreč takole: 1) ostareli nekdanji gosposčinski upravitelj Jožef Kastelic,²⁴ 2) tedanji upravitelj Franc Mihael Kastelic, najverjetneje njegov sin, 3) duhovnik Franc Ignac Reich, starejši domačin brez stalne službe (v pokoju),²⁵ 4) duhovnik Matija Štorman, beneficiat v špitalu, 5) trški sodnik Simon Veternik in 6) trški pisar Jernej Valenci. Od naslednjega, sedmega gospodinjstva dalje ni mogoče zaznati hierarhičnosti, saj so polnopravni tržani pomešani z netržani.

V zvezi s številom gospodinjstev v trgu se rahel pomislek poraja le pri obeh duhovnikih, ki sta popisana drug za drugim, brez drugih članov gospodinjstva. Razmik med njunima imenoma namreč ni izrazit, zato ni nemogoče, da sta živela v skupnem gospodinjstvu. Najverjetneje v špitalu, saj je bil Štorman špitalski beneficiat, 63-letni Reich pa za tiste čase ostareli domačin, ki bi utegnil biti potreben špi-

¹⁸ Ob uvedbi uradnih krajev s hišnim oštevilčenjem (1770) so vsi domovi zunaj trga razen dveh kmečkih, ki sta dobila h. št. 75 in 78, pripadli Lokovici (NSAM, Matične knjige, Šoštanj, R 1771–1793, pag. 23, 35, 51, 63, 118). Ista dva, po domače Pušnik in Zahojšek, sta po preštevilčenju hiš v letih 1815/16 imela h. št. 75 in 76 (SI AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 411, k. o. Šoštanj, zapisnik stavbnih parcel, 18. 4. 1826; C 206, k. o. Lokovica z enklavo Šoštanj, mapni listi I, II, IV in V (1825)).

¹⁹ Prvotna hišna številka gradu 74 je razvidna iz krstne matične knjige (NSAM, Matične knjige, Šoštanj, R 1771–1793, pag. 26, 77). Ob preštevilčenju v letih 1815/16 je dobil št. 1 (SI AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 411, k. o. Šoštanj, zapisnik stavbnih parcel, 18. 4. 1826).

²⁰ SI AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 206, k. o. Lokovica z enklavo Šoštanj, mapni list IV (1825).

²¹ Med njima so popisani župnijski in cerkveni podložniki ter skupaj Družmirje, Lokovica in župnijska soseska.

²² Prim. SI AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 408, k. o. Družmirje, zapisnik stavbnih parcel, 20. 4. 1826.

²³ O navedenih virih in njihovi uporabnosti gl. drugi prispevek istega avtorja v isti številki *Kronike*.

²⁴ Jožef Kastelic je umrl 3. januarja 1758, po mrliški matiči star 78 let in 28 let upravitelj šoštanskega gospodstva (NSAM, Matične knjige, Šoštanj, M 1757–1770, s. p.).

²⁵ Francu Ignacu Reichu ljudsko štetje pripisuje pravilno starost 63 let. Krščen je bil namreč 4. oktobra 1691 v Šoštanju v družini trškega pisarja (*Scribae in oppido*) Jurija Reicha in njegove žene Neže ter krščen na ime Franc (prav tam, R 1688–1719, s. p.). Njegov šoštanski izvor so razkrili ordinacijski zapiski ljubljanske škofije, ko je leta 1722 prejel vse kleriške redove do mašniškega; mizni naslov mu je podelila baronica Apfaltrer na posest gospodstva Zgornji Motnik (Volčjak, *Ordinacijska protokola*, str. 56–57). Ob nastanku popisa prebivalstva leta 1754 in še nekaj let zatem srečujemo Reicha v župnji Šoštanj kot občasnega krščevalca, vendar za razliko od drugih duhovnikov (župnika, kaplanov, subsidiarja) vedno brez navedbe službe (NSAM, Matične knjige, Šoštanj, R 1742–1757, pag. 168–173).

talske oskrbe. Obema ali samo beneficiatu je potem-takem gospodinjila ženska, ki ni prebivala v špitalu, ampak nekje drugje v trgu ali zunaj njega. Morda je Reich stanoval pri sorodnikih z drugim priimkom, a ga je šoštanjski župnik popisal med imenitnejšimi Šoštanjčani, kot da živi sam v lastnem gospodinjstvu.

Obstoj razširjenih družin in obravnavanje nekaterih gostaskih gospodinjstev kot samostojnih popisnih skupin oseb sta glavna argumenta za tezo, da se je v župniji in trgu Šoštanj vsako gospodinjstvo pokrivalo s hišo. V prid načela eno gospodinjstvo – ena hiša govori med drugim dejstvo, da je nekdanji gosposčinski upravitelj Kastelic, ki je z ženo popisano ločeno od stanovalcev gradu, potrjeno imel v trgu lastno hišo, ki jo najdemo v sočasnem popisu hiš.²⁶ Skupaj z gradom in špitalom je bilo potemtakem v Šoštanju 64 ali 65 hiš.

Koliko teza o identičnosti hiš z gospodinjstvi ljudskega štetja drži, bi bilo mogoče preveriti v sočasnem popisu hiš. Na Štajerskem so namreč istega leta 1754 enotno popisali vse hiše in hišne gospodarje, kar je bila naloga zemljiških gospodstev, ne Cerkve. Trg Šoštanj je kot lasten dominij znotraj šoštanjskega gospostva popis hiš oddal sam. Na njem je 60 lastnikov hiš, ki so imeli vsak po eno hišo, ni pa gradu, kar je razumljivo, saj ni bil podložen trgu, in špitala, ker teh praviloma niso popisovali.²⁷ Kljub temu, da je popis nastal le dva meseca in pol za ljudskim štetjem, se imena gospodarjev v prvem viru in hišnih posestnikov v drugem precej razhajajo. Pri ljudskem štetju pogrešamo kar 12 od skupno 60 hišnih posestnikov s popisa hiš (štirikrat je enak priimek, a je drugačno ime), vsebuje pa 12 gospodinjstev (brez gradu in špitala), katerih članov ni med hišnimi posestniki (dvakrat se sicer ujema priimek, ne pa ime).

Kot kaže, je glavni razlog za neskladnost ljudskega štetja in popisa hiš z datumom 18. april 1754 neažuriranost zadnjega, ki tako ne odraža dejanskega stanja, ampak se očitno opira na neko predlogo. Primerjava popisa hiš in šest let starejšega šiftnega registra šoštanjskega trga iz leta 1748²⁸ je pokazala, da sta si ta vira bliže kakor popis hiš in ljudsko štetje, datirana istega leta 1754. V šiftnem registru najdemo 3 od 12 gospodarjev, ki jih pozna popis hiš, ne pa ljudsko štetje. Zaporedja imen v teh treh virih so za primerjavo neuporabna, ker so povsem različna.

Seveda ni mogoče vedeti, ali so pri ljudskem štetju koga pomotoma izpustili. A vsaj kar zadeva najmlajše prebivalce trga, je preverjanje njihovih imen in časa rojstva pokazalo, da je ljudsko štetje zelo točno. Zajelo je vse trške otroke, ki so se rodili v zadnjih mesecih pred 4. februarjem 1754, ko je bil popis šoštanjske župnije datiran; pri vseh je navedena starost eno leto, čeprav so bili v resnici mlajši.²⁹

Popis prebivalcev trga Šoštanj

Objava ljudskega štetja za trg Šoštanj je tehnično nekoliko prirejena. Pri vsaki osebi slovenskemu prevodu njenega opisa sledi v oklepaju še izvorna navedba v nemščini. V prevodu so poslovenjena tudi osebna imena in večina priimkov, slednji v primeru, da je zanje v 20. stoletju na širšem območju Šoštanja obstajala slovenska različica.³⁰ Zaradi boljše preglednosti so priimki izpisani z velikimi črkami. Na skrajni levi so navedene številke gospodinjstev, čeprav jih v izvirniku ni, starost pa je za oba spola prikazana v enem samem stolpcu namesto v treh (posebej obhajanci, za verouk sposobna mladina in nedoletni otroci).

²⁶ V popisu hiš iz leta 1754 je Jožef Kastelic naveden na 18. mestu, in sicer kot gospod in nekdanji upravitelj (StLA, Laa. A., Antiquum I, Häuserzählung 1754, K 19, Heft 71, No. 185, 18. 4. 1754). Njegovo ime je tudi v trškem šiftnem registru iz leta 1748 (StLA, Stiftregister, Band 46/534, Stiftregister Markt Schönstein 1748, pag. 14).

²⁷ StLA, Laa. A., Antiquum I, Häuserzählung 1754, K 19, Heft 71, No. 185, 18. 4. 1754.

²⁸ StLA, Stiftregister, Band 46/534, Stiftregister Markt Schönstein 1748.

²⁹ Najmlajši trški otroci, upoštevani v ljudskem štetju, so bili krščeni med 3. novembrom in 28. decembrom 1753: Franc Martin, sin Jožefa in Barbare Vošnjak, Andrej, sin Miklavža in Marjete Hleb, in Marija, hči Blaža in Elizabete Cokan. Naslednjega trškega otroka, rojenega že po zaključku ljudskega štetja z datumom 4. februar 1754 – Matijo, sina Andreja in Helene Ringelhan –, so krstili 7. februarja 1754 in ga na popisu ni (NSAM, Matične knjige, Šoštanj, R 1742–1757, pag. 168, 170, 171 in 172). Prav tako je razumljivo, da štetje ni zajelo 6-letne Marije, hčerke Matevža Martinca, ki je umrla 27. novembra 1753 (prav tam, M 1693–1757, s. p.). V krstni in mrliški matici niso navedeni kraji, zato se je pri identifikaciji oseb iz trga mogoče opreti le na ljudsko štetje, oznake »gospod« in »gospa« ter na imena botrov.

³⁰ Prim. slovar slovenskih priimkov, sestavljen na podlagi popisov prebivalstva iz let 1931–1948 (Bezljaj (ur.), *Začasni slovar*).

Trg Šoštanj ter soseska sv. Mohorja in Fortunata, vsi naslednji so podvrženi gospostvu Šoštanj
*(Der Markt Schönstein, vnd die Nachbahrschafft S: S: Hermagorae, et Fortunati, so nachfolgende
 Alle der Herrschafft Schönstein Vnterworffen)*

Moškega spola (Männlichen Geschlechts)			Ženskega spola (Weiblichen Geschlechts)		
Imena (Namen)	Status (Condition)	Starost (Alter)	Imena (Namen)	Status (Condition)	Starost (Alter)
1	Janez Jožef KASTELIC, nekdanji upravitelj (Joan Joseph Kastellüz gewester Verwalter)	74	Helena, njegova žena (Hellena dessen Ebe gemahlin)		70
2	Franč Mihael KASTELIC, samski, upravitelj (Franz Michäel Kastellüz ledig Verwalter)	41	Helena, njegova kuharica (Hellena dessen Köchin)		31
	Jožef RAMŠAK, samski, pisar (Joseph Ramschaakh ledig schriber)	22	Neža, kuhinjska dekla (Agnes Kubl dirn)		27
	Franč WISSER, pisarski vajenec (Franz Wissner schriber Jung)	18	Marija, dekla na pristavi (Maria Mäur dirn)		21
	Valentin, njegov valpet (Valenti dessen Amtman)	50			
	Matija, njegov konjski hlapec (Mathia dessen Roß Knächt)	21			
	Luka, njegov pristavnik (Lucaß dessen Maabr)	28			
	Gašper ZENTHAUER, sodni sluga, samski (Caspar Zentbauer gericht's diener ledig)	24			
	Jernej PAITHELHAUSER, njegov hlapec (Barthelme dessen Knöcht)	50	Marija, njegova žena (Maria dessen weib)		35
	Franč, njegov sin (Franz dessen Sohn)	3	Marija, njena hči (Maria ihr tochter)		15
3	Franč Ignac REICH, duhovnik (Franciscus Ignatius Reich brüester)	63			
4	Matija ŠTORMAN, duhovnik in beneficiat v špitalu (Matthiaß Storman brüester vnd beneficiat im spithal)	55			
5	Simon VETERNIK, trški sodnik (Simon Veternikh Markttrichter)	65	Marjeta, njegova žena (Margaretha dessen weib)		90 (sic!)
	Jurij, njegov hlapec (Georg dessen Knöcht)	50	Magdalena, njena dekla (Magdalena ihr Magd)		26
	Urban, njegov hlapec (Vrban dessen Knöcht)	40	Marija, njena dekla (Maria ihr Magd)		16
6	Jernej VALENCI, trški pisar (Barthelme Valenzi Markhtschreiber)	60	Regina, njegova žena (Regina dessen weib)		52
			Jera, njena dekla (Gertrauth ihr Magd)		50
7	Tomaž ŠVAB, tržan, mesar (Thomas Schuab burger fleischhakher)	40	Ana, njegova žena (Anna dessen weib)		37
	Janez, njegov sin (Joannes dessen Sohn)	8	Uršula, njena dekla (Vrsula ihr Magd)		30
	Franč, njegov sin (Franz dessen Sohn)	6	Katarina, njena dekla (Catharina ihr Magd)		20
	Mihael, njegov sin (Michaël dessen Sohn)	3			
	Anton, njegov sin (Antonius dessen Sohn)	1			
	Jožef, njegov hlapec (Joseph dessen Knöcht)	30			
	Georg, njegov hlapec (Jurij dessen Knöcht)	24			
8	Andrej RINGELHAN, tržan in pletilec (Andreas Ringelhan burger vnd strikhar)	31	Helena, njegova žena (Hellena dessen weib)		40

	Anton, njegov sin (<i>Anton dessen Sohn</i>)	6	Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	8
	Tomaž, njegov pomočnik (<i>Thomas dessen Kössel</i>)	24	Eva, njena dekla (<i>Eua ihr Magd</i>)	40
	Gotfrid, njegov oče, vdovec (<i>Gottfridt dessen Vatter wittiber</i>)	70	Marija, njena dekla (<i>Maria ihr Magd</i>)	40
			Elizabeta, njena dekla (<i>Elisabeth ihr Magd</i>)	17
9	Franc ŠKERLE, tržan in barvar (<i>Franz Skherlle burger vnd fürwer</i>)	54	Katarina, njegova žena (<i>Catharina dessen weib</i>)	50
	Sebastjan, njegov pomočnik (<i>Sebastian dessen gesell</i>)	18	Ana, njena hči (<i>Anna ihr tochter</i>)	12
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	10
10	Matija ŠMIT, tržan, vdovec (<i>Matthiaß Schmütt burger wittiber</i>)	50	Marija, njegova dekla (<i>Maria dessen Magd</i>)	40
11	Andrej KOŽAR, tržan in trgovec (<i>Andreas Koschar burger vnd handelsman</i>)	46	Elizabeta, njegova žena (<i>Elisabeth dessen weib</i>)	30
	Janez, njegov sin (<i>Joanneß dessen Sohn</i>)	10	Marjeta, njena dekla (<i>Margaretha ihr Magd</i>)	30
	Franc, njegov sin (<i>Franz dessen Sohn</i>)	3		
	Jurij, njegov sin (<i>Georg dessen Sohn</i>)	1		
	Matija, njegov gostač (<i>Matthiaß dessen inwoner</i>)	60		
12	Janez PEREČNIK, tržan, trgovec (<i>Joaneß Peretschnükh burger handelsman</i>)	61	Elizabeta, njegova žena (<i>Elisabeth dessen weib</i>)	45
	Jožef, njegov hlapec (<i>Joseph dessen Knôcht</i>)	18	Elizabeta, njena dekla (<i>Elisabeth dero Magd</i>)	40
13	Janez APAT, tržan in barvar (<i>Joanneß Appat burger vnd ferber</i>)	38	Ana, njegova žena (<i>Anna dessen weib</i>)	30
	Martin, njegov brat (<i>Martin dessen bruder</i>)	35	Jera, njena hči (<i>Gertrauth ihr tochter</i>)	2
	Janez, njegov pastir (<i>Joanneß dessen hiert</i>)	20	Maria, njena dekla (<i>Maria ihr Magd</i>)	43
14	Valentin GRAŠIČ, tržan in krznar (<i>Valentinus Graszehz burger vnd kirschnar</i>)	43	Uršula, njegova žena (<i>Ursula dessen weib</i>)	42
			Uršula, njena hči (<i>Ursula ihr tochter</i>)	8
			Jera, njena hči (<i>Gertrauth ihr tochter</i>)	5
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	1
15	Mihael GERM, tržan in trgovec (<i>Michael Germ burger vnd handelsman</i>)	35	Ana, njegova žena (<i>Anna dessen weib</i>)	25
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	1
			Jera, njena dekla (<i>Gertrauth ihr Magd</i>)	14
16	Jožef NAPOTNIK, lončar, samski (<i>Joseph Napotnikh haffner ledig</i>)	30	Elizabeta, njegova mati (<i>Elisabeth dessen Mutter</i>)	70
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	40
			Agata, njena hči (<i>Agatha ihr tochter</i>)	32
17	Valentin PEREČNIK, tržan in trgovec (<i>Valenti Pereznikh burger vnd handelsman</i>)	55	Marija, njegova žena (<i>Maria dessen weib</i>)	50

	Jožef, njegov sin (<i>Joseph dessen Sohn</i>)	10	Apolonija, njena hči (<i>Apollonia ihr tochter</i>)	20
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	14
18	Fortunat JURAJ, tržan in lončar (<i>Fortunatus Jurai burger vnd haffner</i>)	58	Marija, njegova žena (<i>Maria dessen weib</i>)	55
	Matevž, njegov pomočnik (<i>Matthauß dessen gessell</i>)	22	Neža, njena dekla (<i>Agneß ihr Magd</i>)	22
	Matevž, njegov gostač (<i>Matthauß dessen inwoner</i>)	70		
19	Ahac VOŠNJAK, tržan in mizar (<i>Achatius Woschnakh burger vnd tischler</i>)	32	Marija, njegova žena (<i>Maria dessen weib</i>)	55 (sic!)
			Marija, njena gostačka (<i>Maria ihr inwonerin</i>)	60
20	Blaž LORGAR, krojač (<i>Blasius Lorgar schneider</i>)	28	Elizabeta, njegova žena (<i>Elisabeth dessen weib</i>)	28
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	2
			Ana Elizabeta, mati (<i>Anna Elisabeth Muetter</i>)	58
21	Janez LEPORŠEK, tržan in čevljar (<i>Joanneß Leporschekh burger vnd schuester</i>)	50	Apolonija, njegova žena (<i>Apollonia dessen weib</i>)	49
	Blaž, njegov sin (<i>Blasius dessen Sohn</i>)	23	Uršula, njena hči (<i>Vrsula ihr tochter</i>)	19
			Elizabeta, njena hči (<i>Elisabeth ihr tochter</i>)	14
			Terezija, njena hči (<i>Theresia ihr tochter</i>)	6
22	Matija LORGER, tržan in krojač (<i>Matthiaß Lorger burger, vnd schneider</i>)	40	Suzana, njegova žena (<i>Susanna dessen weib</i>)	20
	Janez, njegov brat, čevljar, samski (<i>Joanneß dessen brueder schuester ledig</i>)	30		
23	Lovrenc ŠMIT, tržan (<i>Laurentius Schmütt burger</i>)	46	Helena, njegova žena (<i>Helena dessen weib</i>)	45
			Uršula, njena hči (<i>Vrsula ihr tochter</i>)	13
			Neža, njena hči (<i>Agneß ihr tochter</i>)	5
24	Franc VALENCI, tržan, gostilničar (<i>Franz Valenzi burger, gastgeber</i>)	30	Marjeta, njegova žena (<i>Margaretha dessen weib</i>)	29
	Jurij, njegov sin (<i>Georg dessen Sohn</i>)	7	Marjeta, njena dekla (<i>Margaretha ihr Magd</i>)	30
	Franc, njegov sin (<i>Franz dessen Sohn</i>)	3	Lucija, njena dekla (<i>Lucia dero Magd</i>)	16
	Andrej, njegov hlapec (<i>Andreas dessen Knöcht</i>)	31		
25	Martin KORB, tržan in čevljar (<i>Martin Korb burger, vnd schuester</i>)	40	Marija, njegova žena (<i>Maria dessen weib</i>)	30
	Janez, njegov sin (<i>Joanneß dessen Sohn</i>)	5	Helena, njena hči (<i>Hellena ihr tochter</i>)	9
			Ana, njena hči (<i>Anna ihr tochter</i>)	1
26	Andrej FLORJANC, tržan in krojač (<i>Andreas Florianz burger, et schneider</i>)	60	Uršula, njegova žena (<i>Vrsula dessen weib</i>)	48
	Jurij, njegov sin, krojač, samski (<i>Georgius dessen Sohn schneider, ledig</i>)	18	Jera, njena hči (<i>Gertrauth ihr tochter</i>)	14
	Florjan, njegov sin (<i>Florian dessen Sohn</i>)	12		

27	Boltežar RAČIČ, tržan (<i>Balthaser Razez burger</i>)	43	Katarina, njegova žena (<i>Catharina dessen weib</i>)	40
	Matija, njegov sin (<i>Matthias dessen Sohn</i>)	8		
	Jurij, njegov sin (<i>Georg dessen Sohn</i>)	5		
	Simon, njegov sin (<i>Simon dessen Sohn</i>)	1		
28	Janez JAJČNIK, tkalec, samski (<i>Joaneß Jaiznekh weber ledig</i>)	22	Marija, njegova mati, vdova (<i>Maria dessen Mutter wittib</i>)	39
	Gregor, njegov brat (<i>Gregor dessen brueder</i>)	7	Jera, njena hči (<i>Gertrauth ihr tochter</i>)	4
29	Franc ŠENIČER, tržan in mesar (<i>Franz Schömizer burger vnd fleischhakher</i>)	53	Katarina, njegova žena (<i>Catharina dessen weib</i>)	30
	Janez, njegov sin (<i>Joaneß dessen Sohn</i>)		Marija, njena hči (<i>Maria dero tochter</i>)	11
	Jurij, njegov sin (<i>Georg dessen Sohn</i>)	7		
	Andrej, njegov sin (<i>Andreas dessen Sohn</i>)	3	Elizabeta, njena hči (<i>Elisabeth ihr tochter</i>)	6
	Jožef, njegov hlapec (<i>Joseph dessen Knöcht</i>)	1	Jera, Katarinina mati (<i>Gertrauth der Catherina Mutter</i>)	80
	Martin, njegov hlapec (<i>Martin dessen Knöcht</i>)	30	Neža, njena dekla (<i>Agneß dero Magd</i>)	17
		24		
30	Jurij PEREČNIK, godec ³¹ (<i>Georg Pereznikh spüllman</i>)	40	Ana, njegova žena (<i>Anna dessen weib</i>)	40
	Martin, njegov sin (<i>Martin dessen Sohn</i>)	20	Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	12
	Anton, njegov sin (<i>Anton dessen Sohn</i>)	5	Helena, njena hči (<i>Helena ihr tochter</i>)	8
31	Jožef TOTER, tržan in usnjar (<i>Joseph Totter burger, et ledrer</i>)	30	Ana, njegova žena (<i>Anna dessen weib</i>)	30
	sin Jožef (<i>Sohn Joseph</i>)	1		
	Janez, njegov oče, vdovec (<i>Joanneß dessen Vatter wittiber</i>)	80		
32	Matija CAMLEK, tržan (<i>Matthias Zamlekh burger</i>)	79	Marjeta, njegova žena (<i>Margaretha dessen weib</i>)	40
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	26
			Marija, hči slednje (<i>Maria dero tochter</i>)	3
33	Matija PUKLAČ, tržan in čevljar (<i>Matthias Pukhlaz burger, vnd schuester</i>)	27	Lucija, njegova žena (<i>Luzia dessen weib</i>)	28
	Simon, njegov sin (<i>Simon dessen Sohn</i>)	1	Ana, Matijeva mati (<i>Anna des Matthias Mutter</i>)	55
	Jakob, rejenec (<i>Jacob ein Zucht Knab</i>)	5		
34	Primož KOKEC, tesar (<i>Primus Kokhez Zimerman</i>)	30	Marija, njegova žena (<i>Maria dessen weib</i>)	28
			Marija, njena hči (<i>Maria dero tochter</i>)	6
			Uršula, njena hči (<i>Vrsula ihr tochter</i>)	3

³¹ Potrditev pomena izraza najdemo med drugim leta 1748 v dopisu šoštanjskega trškega predstojništva ljubljanskemu

škofu, v katerem je omenjen »Spillman«, ki so mu vzeli gosli (*Geigen*) (NŠAL, NŠAL 1, ŠAL I, fasc. 42/58, 9. 9. 1748).

			Marija, gostačka, vdova (<i>Maria inwonerin wittib</i>)	28
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	4
35			Marija ROBIDA, vdova (<i>Maria Robidin wittib</i>)	50
			njena hči Marija (<i>ibr tochter Maria</i>)	17
36	Jurij MRAVLJAK, tržan in kovač (<i>Georg Mraulakh burger, et schmütt</i>)	60	Jera, njegova žena (<i>Gertrauth dessen weib</i>)	66
	Jernej, hlapec (<i>Barthelme Knöcht</i>)	16	Marija, njena dekla (<i>Maria ihr Magd</i>)	22
			Barbara, njena dekla (<i>Barbara dero Magd</i>)	30
			Marija, gostačka, vdova (<i>Maria inwanerin wittib</i>)	60
37	Jurij LUKANČIČ, tržan in čevljar (<i>Georg Lukhanzez burger, et schuester</i>)	60	Terezija, njegova žena (<i>Theresia dessen weib</i>)	50
			Elizabeta, njena hči (<i>Elisabeth ihr tochter</i>)	16
			Marjeta, njena hči (<i>Margaretha ihr tochter</i>)	8
			Marija, njena dekla (<i>Maria ihr Magd</i>)	38
38	Jožef VOŠNJAK, tržan in usnjar (<i>Joseph Woschnakh burger, et ledrer</i>)	33	Barbara, njegova žena (<i>Barbara dessen weib</i>)	25
	Martin, njegov sin (<i>Martin dessen Sohn</i>)	1	Neža, njena mati, vdova (<i>Agnes dero Mutter, wittib</i>)	58
	Martin, Nežin sin, samski (<i>Martin der Agneß Sohn ledig</i>)	20	Marija, njena dekla (<i>Maria dero Magd</i>)	30
	Tomaž, njegov hlapec (<i>Thomaß dessen Knöcht</i>)	24		
39	Jurij, njen sin (<i>Georg dero Sohn</i>)	8	Apolonija KLORGER, vdova (<i>Apollonia Klorgerin, wittib</i>)	36
			Uršula, njena hči (<i>Vrsula ihr tochter</i>)	9
			Neža, njena hči (<i>Agneß ihr tochter</i>)	8
			Uršula, gostačka (<i>Vrsula Inwanerin</i>)	70
			Marija, gostačka (<i>Maria Inwanerin</i>)	60
40	Primož EGEL, tržan (<i>Primus Eggel burger</i>)	48	Elizabeta, njegova žena (<i>Elisabeth dessen weib</i>)	40
	Matija, njegov sin (<i>Mathiaß dessen Sohn</i>)	5	Marija, njena hči (<i>Maria dero tochter</i>)	7
41	Matevž PEK, gostač (<i>Matthaeuß Peekh inwoner</i>)	47	Jera, njegova žena (<i>Gertrauth dessen weib</i>)	40
			Marija, hči (<i>Maria tochter</i>)	3
			Jera, samska gostačka (<i>Gertrauth ledig inwonerin</i>)	20
42	Pongrac HLEB, tržan (<i>Pangratius Hlep burger</i>)	45	Jera, njegova žena (<i>Gertrudis dessen weib</i>)	32
	Pongrac, gostač, samski, krojač (<i>Pangratius inwoner ledig schneider</i>)	24	Marija, vdova gostačka (<i>Maria wittib inwonerin</i>)	85
43	Jožef NAPOTNIK, tržan, lončar in vdovec (<i>Joseph Napotnikh burger haffner vnd wittiber</i>)	90	Uršula, njegova hči (<i>Vrsula dessen tochter</i>)	32

	Janez, Elizabetin sin (<i>Joanneß der Elisabeth ihr Sohn</i>)	7	Elizabeta, gostačka (<i>Elisabeth inwonerin</i>)	35
	Jožef, sin slednje (<i>Joseph dero Sohn</i>)	3	Eva, vdova gostačka (<i>Eua wittib inwaner – sic!</i>)	50
44	Urban VREŠE, tržan (<i>Vrbanus Vresche burger</i>)	38	Marija, njegova žena (<i>Maria dessen weib</i>)	40
	Matija, njegov sin (<i>Matthiaß dessen Sohn</i>)	12	Marija, njena hči (<i>Maria dero tochter</i>)	10
45	Martin PERGER, tržan in čevljar (<i>Martin Perger burger, et schuester</i>)	32	Helena, njegova žena (<i>Helena dessen weib</i>)	25
	Janez, njegov sin (<i>Joanneß dessen Sohn</i>)	2	Neža, Martinova mati, vdova (<i>Agneß des Martin Mutter wittib</i>)	62
46	Matevž MARTINC, hišar (<i>Matthaeus Martinz gebaißler</i>)	50	Uršula, njegova žena (<i>Vrsula dessen weib</i>)	50
	Andrej, njegov sin (<i>Andreas dessen Sohn</i>)	10		
47	Miklavž HLEB, tržan (<i>Nicolauß Hlep burger</i>)	46	Marjeta, njegova žena (<i>Margaretha dessen weib</i>)	33
	Janez, njegov sin (<i>Joanneß dessen Sohn</i>)	9	Uršula, njena dekla (<i>Vrsula dero Magd</i>)	15
	Jernej, njegov sin (<i>Barthelme dessen Sohn</i>)	4		
	Matija, njegov sin (<i>Matthiaß dessen Sohn</i>)	3		
	Andrej, njegov sin (<i>Andreas dessen Sohn</i>)	1		
48	Matevž PLAMBERGER, samski (<i>Matthaeus Plamberger ledig</i>)	17	njegova mati Marija, vdova (<i>dessen Maria Mutter wittib</i>)	52
	Tomaž, njegov brat (<i>Thomaß dessen brueder</i>)	15	Marjeta, njena hči (<i>Margaretha ihr tochter</i>)	14
	Mihael, njegov gostač, vdovec (<i>Michäel dessen inwaner witter – sic!</i>)	50		
49	Martin PEREČNIK, tržan in krojač (<i>Martin Pereznikh burger, vnd schneider</i>)	40	Uršula, njegova žena (<i>Vrsula dessen weib</i>)	30
	Anton, njegov sin (<i>Antonius dessen Sohn</i>)	4	Elizabeta, njena hči (<i>Elisabeth ihr tochter</i>)	15
			Uršula, njena hči (<i>Vrsula ihr tochter</i>)	1
			Uršula, rejenka (<i>Vrsula Zucht Madl</i>)	8
50	Martin PEREČNIK, tržan in trgovec (<i>Martin Pereznikh burger vnd handelsman</i>)	64	Marija, njegova žena (<i>Maria dessen weib</i>)	45
	Peter, njegov hlapec (<i>Peter dessen Knöcht</i>)	19	hči Marija (<i>tochter Maria</i>)	8
			Marija, njena dekla (<i>Maria dero Magd</i>)	25
51	Jurij RAZBORNIK, tržan in krojač (<i>Georg Raßwornikh Purger vnd schneider</i>)	40	Helena, njegova žena (<i>Helena dessen weib</i>)	50
			Marija, njena hči (<i>Maria ibro tochter</i>)	12
			Cecilija, njena hči (<i>Caecilia ihr tochter</i>)	22
52	Miklavž SREBOTNIK, tržan (<i>Nicolaus Srebotnikh burger</i>)	36	Jera, njegova žena (<i>Gertraudt dessen weib</i>)	26
	Matevž, njegov sin (<i>Matthaeus dessen Sohn</i>)	2	Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	3
			Uršula, njena dekla (<i>Vrsula ihr Magd</i>)	20

53	Jakob BEGUŠ, tržan (<i>Jacob Wegusch burger</i>)	50	Marija, njegova žena (<i>Maria sein weib</i>)	40
	Franc, njegov sin (<i>Franz dessen Sohn</i>)	8	Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	5
			Marjeta, njena hči (<i>Margaretha ihr tochter</i>)	1
			Eva, Marijina mati, vdova (<i>Eua der Maria ihr Muetter wittib</i>)	72
			Marija, njena dekla (<i>Maria ihr Magd</i>)	22
54	Jožef GOBAT [KOBAUT], ³² tržan (<i>Joseph Gobath burger</i>)	50	Marjeta, njegova žena (<i>Margaretha sein weib</i>)	36
55	Andrej MESNER, tržan in trgovec (<i>Andreas Meßner burger vnd handelsman</i>)	50	Katarina, njegova žena (<i>Catherina dessen weib</i>)	40
	Janez, njegov sin (<i>Joanneß dessen Sohn</i>)	19	Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	16
	Gašper, njegov sin (<i>Casper dessen Sohn</i>)	12	Agata, njena hči (<i>Agatha ihr tochter</i>)	14
	Andrej, njegov sin (<i>Andreas dessen Sohn</i>)	10	Jera, hči (<i>Gertrauth tochter</i>)	8
	hlapec Jurij (<i>Knöcht Gerorg – sic!</i>)	38	Neža, njena dekla (<i>Agnes ihr Magd</i>)	12
	Gregor, njegov hlapec (<i>Gregor dessen Knöcht</i>)	17	Neža, njena dekla (<i>Agnes ihr Magd</i>)	24
56	Janez FLORJANC, tržan (<i>Joanneß Florianz burger</i>)	65	Uršula, njegova žena (<i>Vrsula dessen weib</i>)	60
	Tomaž, njegov sin, samski (<i>Thomaß dessen Sohn ledig</i>)	20		
57	Blaž COKAN, tržan in usnjar (<i>Blasius Zokhan burger, et ledrer</i>)	50	Elizabeta, njegova žena (<i>Elisabeth sein weib</i>)	31
	Janez, njegov sin (<i>Joaneß dessen Sohn</i>)	12	Marija, njena hči (<i>Maria ibro tochter</i>)	1
	Jožef, njegov sin (<i>Joseph dessen Sohn</i>)	10	Marija, njena dekla (<i>Maria dero Magd</i>)	25
	Matevž, njegov sin (<i>Matthaeuß dessen Sohn</i>)	7		
	Franc, njegov sin (<i>Franz dessen Sohn</i>)	3		
	Valentin, njegov hlapec (<i>Valenti dessen Knöcht</i>)	30		
	Tomaž, njegov vajenec (<i>Thomas dessen lehr Jung</i>)	28		
58			Neža ROSER, vdova tržanka (<i>Al[g]nneß Roserin wittib burgerin</i>)	51
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	13
	njen gostac Miklavž (<i>Dero Nicolaus Inwoner</i>)	40	Marija, njegova žena (<i>Maria sein weib</i>)	35
			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	1
59	Matevž ROSAR, tržan (<i>Matthaeuß Rosar burger</i>)	30	Elizabeta, njegova žena (<i>Elisabeth dessen weib</i>)	30
			Barbara, njena hči (<i>Barbara ihr tochter</i>)	6

³² Obliko priimka razkriva popis hiš iz leta 1754 (StLA, Laa. A., Antiquum I, Häuserzählung 1754, K 19, Heft 71, No. 185, 18. 4. 1754).

			Marija, njena hči (<i>Maria ihr tochter</i>)	4
			Ana, njena hči (<i>ibr tochter</i>)	2
			Helena, njena hči (<i>Anna ihr tochter</i>)	1
60	Urban RAMŠAK, tržan in godec (<i>Vrban Rambschakh burger vnd spilman</i>)	45	Marija, njegova žena (<i>Maria, dessen weib</i>)	45
	Jakob, njegov sin (<i>Jacob dessen Sohn</i>)	15	Marjeta, njena dekla (<i>Margaretha ihr Magd</i>)	50
	Pavel, njegov gostaç (<i>Paul dessen inwoner</i>)	35		
61	Peter ŽAGAR, ³³ tržan in mežnar (<i>Peter Sager burger, vnd Meßner</i>)	45	Eva, njegova žena (<i>Eua dessen weib</i>)	35
	Andrej, njegov sin (<i>Andreas dessen Sohn</i>)	14	Lucija, njena hči (<i>Lucia ihr tochter</i>)	11
62	njen sin Mihael (<i>dero Sohn Michael</i>)	11	Uršula MIKLAVŽINA, vdova tržanka (<i>Vrsula Miklauschinka burgerin wittib</i>)	46
63	Bernard SAIDL, tržan in tržanski čevljarski mojster (<i>Bernardus Saidl burger vnd buergerlicher schuster maister</i>)	41	Marija, njegova žena (<i>Maria sein weib</i>)	58
	Pongrac, njegov pomočnik (<i>Pancratius dessen gesell</i>)	29	Uršula, njena dekla (<i>Vrsula ihr Magd</i>)	22
	Jurij, njegov vajenec (<i>Georg dessen lehr Jung</i>)	19		
64	Primož BERLISK, samski, tkalec (<i>Primus Werlisk ledig weber</i>)	45	Eva, njegova mati (<i>Eua dessen Mutter</i>)	62
65	Janez VALENCI, tržan (<i>Joanneß Valenzi, burger</i>)	55	Elizabeta, njegova žena (<i>Elisabeth dessen weib</i>)	45
	Jakob, njegov sin (<i>Jacob dessen Sohn</i>)	19		
	Jurij, njegov sin (<i>Georg dessen Sohn</i>)	16		
	Matevž, njegov sin (<i>Matthaeus dessen Sohn</i>)	10		
	Franc, njegov sin (<i>Franz dessen Sohn</i>)	8		

Nekateri vidiki ljudskega štetja v Šoštanju

Terezijansko ljudsko štetje leta 1754 je bilo namenjeno predvsem ugotavljanju **števíla prebivalcev**. Popis za župnijo Šoštanj v celotni soseski sv. Mohorja in Fortunata izkazuje 81 gospodinjstev s 424 osebami, od tega 204 moških in 220 žensk. Sam trg, kakor smo ga opredelili, torej skupaj z gradom, je štel 65 gospodinjstev s 331 osebami, 159 moškega in 172 ženskega spola. V celotni soseski je prišlo na gospodinjstvo 5,23 osebe, v trgu pa malce manj, 5,09. Razmerje med številom moških in žensk je bilo pri trškem prebivalstvu skoraj enako kot v celotni soseski. Brez gradu, ki je s 14 osebami po obljudenosti prednjačil, je trg premogel 317 prebivalcev, 150 moških in 167 žensk.

Spodnja tabela prikazuje število **gospodinjstev** glede na število oseb, delež, ki ga posamezna skupina predstavlja v celotni trški populaciji, ter pri vsaki številu in deležu tujih oseb. Med slednje so štete tiste, ki niso opredeljene ne kot gospodarjevi ne kot gospodinjini ožji sorodniki, ampak kot hlapci, dekle, obrtni vajenci in pomočniki, gosposčinski uradniki, dva rejenca idr.

Številčnost članov gospodinjstev kaže razpon od ene same osebe do 14 prebivalcev gradu. Enočlanski gospodinjstvi naj bi bili dve, in sicer dveh duhovnikov, kolikor nista v resnici prebivala skupaj v špitalu oziroma Reich pri kaki družini v trgu.

Najmanj gospodinjstev, skupaj samo 6 ali slaba desetina (9,2 %), je štel od 9 do 14 oseb. V gradu (št. 2), domovanju z največ stanovalci, ni prebival noben član družine lastnikov šoštanjskega gospostva, grofov Thurn-Valsassina, ampak samo neoženjeni upravitelj z 10 zaposlenimi in tremi člani hlapčeve družine (žena in dva otroka). Drugo največje, 12-člansko

³³ V krstnih maticah je priimek zapisan kot Žagar (*Schagar*), na primer ob krstu sina Andreja 19. novembra 1735 (NSAM, Matične knjige, Šoštanj, R 1719–1742, s. p.).

	Število vseh gospodinjstev	Število vseh oseb	Število gospodinjstev s tujimi osebami	Število tujih oseb (na gospodinjstvo)	Delež tujih oseb
1 oseba	2	2	–	–	–
2 osebi	6	12	1 (16,7 %)	1 (1)	8,3 %
3 osebe	5	15	2 (40,0 %)	2 (1)	13,3 %
4 osebe	15	60	4 (26,7 %)	6 (1–2)	10,0 %
5 oseb	15	75	10 (66,7 %)	18 (1–3)	24,0 %
6 oseb	11	66	7 (63,6 %)	19 (1–4)	28,8 %
7 oseb	5	35	5 (100 %)	9 (1–3)	25,7 %
8 oseb	–	–	–	–	–
9 oseb	1	9	1 (100 %)	4 (4)	44,4 %
10 oseb	2	20	2 (100 %)	7 (3–4)	35,0 %
11 oseb	1	11	1 (100 %)	3 (3)	27,3 %
12 oseb	1	12	1 (100 %)	4 (4)	33,3 %
13 oseb	–	–	–	–	–
14 oseb	1 (grad)	14	1 (100 %)	13 (13)	92,9 %
	65	331	35 (53,8 %)	86	26,0 %
Brez gradu	64	317	34 (53,1 %)	73	23,0 %

gospodinjstvo (št. 55) trgovca Andreja Mesnerja so sestavljali njegova 8-članska jedrna družina in štirje posli obeh spolov. Zelo podobna je bila sestava 11-članskega gospodinjstva mesarja Franca Šeničerja (št. 29), v katerem je živel 7 članov jedrne družine, ženina mati in trije posli obeh spolov. Po štiri oziroma tri tuje osebe ob jedrni družini naštejemo tudi v obeh 10-članskih gospodinjstvih, mesarja Tomaža Švaba (št. 7) in usnarja Blaža Cokana (št. 57), ter v 9-članskem gospodinjstvu pletilca Andreja Ringelhana (št. 8), pri čigar štiričlanski jedrni družini je starost preživljal njegov ovdovali oče.

Največ gospodinjstev je štel 4 in 5 oseb (obakrat 10 ali 15,4 %), sledila so 6-članska (11 ali 16,9 %), občutno manj – po 5 (7,7 %) – srečamo 3-članske in gospodinjstev s 7 člani ter malce več dvočlanskih – 6 (5,2 %). Prisotnost tujih oseb se začne že pri gospodinjstvih z dvema članoma – vdovec, tržan Matija Šmit (št. 10) je živel sam z deklo –, delež tujcev pa narašča dokaj skladno s povečevanjem števila članov gospodinjstva. Število tujih oseb se je gibalo v razponu od 1 do 4 in je lahko presegalo število družinskih članov. Trški sodnik Simon Veternik (št. 5), ki je imel od sorodnikov samo veliko starejšo ženo, je, denimo, zaposloval štiri posle. Pri samskem gosposčinskem upravitelju Francu Mihaelu Kastelcu (št. 2) pa je treba po tem načelu k tujim osebam šteti kar vseh deset njegovih zaposlenih skupaj s tremi člani hlapčeve družine. Gospodinjstev brez tujih oseb je bilo manj kot polovica (30 ali 46,2 %), pri čemer so takšna, v katerih so živeli samo sorodniki, štela največ 6 članov, prav vsa s 7 in več osebami pa so kazala mešano podobo (družinski člani in tujci). V celotnem prebivalstvu je delež tujcev – nedružinskih članov – znašal dobro četrtino (86 oseb ali 26,0 %) oziroma nekaj manj, če odštejemo grad s specifično strukturo stanovalcev (73 oseb ali 23,0 %). Od tega je bila dobra četrtina gostačev in njihovih družinskih članov (23 ali 26,7 %), drugi pa posli in zaposleni s peščico družin-

skih članov (poročen je bil samo gosposčinski hlapec). Pri gostačih je struktura takšna: pet moških, od tega en vdovec, sedem žensk, med njimi dve vdovi, in štiri gostaške družine z 2–3 člani (dva zakonca z otrokom, vdova z otrokom in ženska z dvema otrokoma).

Posebnost prvega ljudskega štetja nasploh, ne le v šoštanjski župniji, je nenavajanje priimkov pri veliki večini popisanih oseb. Priimek imajo praviloma samo gospodarji oziroma gospodarice, kadar gospodinjstvo vodi ženska. Tako ne izvemo niti tega, kako so se pisali družinski člani. Če je ta podatek pri otrocih in ženah samoumeven, ga pogrešamo, ko gre, denimo, za razširjeno družino, v kateri živi ženino sorodstvo ali hčerkin družina. Prav tako ni ugotovljivo, katere žene niso bile biološke matere moževih otrok, vseh ali nekaterih. Priimka tudi nimajo tuje osebe znotraj gospodinjstva, najsi gre za zaposleno delovno silo (hlapci, dekle, pomočniki, vajenci) ali za gostače in gostačke, od katerih so nekateri imeli lastne družine. Vse to kaže na dojemanje zaposlenih in gostačev kot članov družine.³⁴ Še več, v matičnih knjigah šoštanjske župnije v tem času zelo pogosto naletimo samo na osebno ime in podatke, čigava dekla, gostač ali gostačka je dotična oseba, medtem ko njen priimek ni naveden.³⁵ Pri ljudskem štetju je v Šoštanju med gostači izjema s priimkom samo Matevž Pek, ki je edini popisan kot nosilec gospodinjstva ter je imel poleg žene in hčerke še mlado gostačko.³⁶ Navedbo priimka so si v očeh šoštanjskega župnika poleg Peka »zaslužili« samo še vidnejši gosposčinski uslužbenci,

³⁴ Prim. Štuhec, O družini v Kranju, str. 293.

³⁵ Na primer v letu 1754 pri krščencih: »*Agnes Francisci incolae apud fundo Sliunik*«, »*Mathia Blasii inquilini apud Skodler*« (NŠAM, Matične knjige, Šoštanj, R 1742–1757, pag. 172 in 173).

³⁶ Zanimivo je, da sta Matevž Pek in njegova žena Jera ob krstu sina Andreja 2. oktobra 1745 označena kot gospod in gospa, tj. z oznakama za tržane, pri krstih naslednjih dveh otrok pa gosposkega predikata nimata (NŠAM, Matične knjige, Šoštanj, R 1742–1757, pag. 42, 107 in 149).

Sestava gospodinjstva	Število
razširjena družina (brez tujih oseb)	5
razširjena družina s služinčadjo	5
zakonca z otroki (brez tujih oseb)	16
zakonca z otroki in služinčadjo	7
zakonca z otroki in gostači	2
zakonca z otroki, služinčadjo in gostači	2
zakonca z otroki in obrtnimi pomočniki	1
zakonca z otroki, obrtnimi pomočniki in služabniki	1
zakonca z otroki in rejenci	1
zakonca (brez otrok)	2
zakonca s služinčadjo	4
zakonca z obrtnimi pomočniki in služinčadjo	1
zakonca z obrtnimi pomočniki, služinčadjo in gostači	1
zakonca s služinčadjo in gostači	1
zakonca z gostači	2
zakonca z bratom/svakom	1
vdovec s hčerko in gostači	1
vdovec z deklo	1
vdova z otroki in gostači	1
vdova s hčerko in gostači	1
vdova s hčerko	1
vdova s sinom	1
samec z materjo in sorojenci	2
samec z materjo, sorojenci in gostači	1
samec z materjo	1
duhovnik	2
gospoščinski upravitelj z zaposlenimi	1
Skupaj	65

Poklicna struktura Šoštanjčanov

Gospodarji	Število	Zaposleni pri gospodarju	Število
Obrtnik	29	hlapec	14
Trgovec	6	obrti pomočnik	4
tržan brez navedbe poklica	14	obrti vajenec	2
gospoščinski upravitelj	2	pastir	1
duhovnik	2	konjski hlapec	1
Drugo	8	gospoščinski pisar	1
Gospodarice		pisarski vajenec	1
vdova brez navedbe poklica	2	valpet	1
vdova tržanka brez navedbe poklica	2	pristavnik	1
Skupaj	65	gospoščinski sodni sluga	1
		gospoščinski hlapec	1
Družinski člani s poklicem		dekla	30
obrnik	2	dekla na pristavi	1
		kuharica	1
Gostači s poklicem		kuhinjska dekla	1
obrnik	1	Skupaj	61

in sicer pisar, pisarski vajenec, sodni sluga in hlapec, ki je imel družino, ne pa tudi valpet, konjski hlapec in pristavnik ter ženski del grajskih poslov.

Sestava gospodinjstev kaže zelo pisano podobo glede razmerja članov do gospodarja oziroma gospodarice. Našteti je mogoče kar 27 tipov gospodinjstev, od takih, ki so zastopana z enim samim primerom in jih je daleč največ (16), do najpogostejšega tipa –

jedrne družine (zakonca z otroki brez drugih oseb), ki jih je bilo 16 ali slaba četrtnina (24,6 %). Drugi najpogostejši tip je bila jedrna družina s služinčadjo (7 gospodinjstev), sledijo pa razširjena družina brez tujih oseb (5), razširjena družina s služinčadjo (5) in zakonca s služinčadjo (4).

Precej omejeni smo pri ugotavljanju **poklicne strukture**, saj popis zagotovo ne navaja poklicev vseh

oseb. Navedbo, s čim se ukvarjajo, največkrat pogrešamo pri odraslih in odraščajočih sinovih gospodarjev in ovdovelih gospodaric. Šklepati je sicer mogoče, da so sinovi, vsaj eden, praviloma naslednik, sledili očetovemu poklicu. Delovno razmerje do gospodarja je dosledneje dokumentirano pri nedružinskih članih (hlapci, dekle, pomočniki itd.).

Med 65 gospodarji (vključno s 4 gospodaricami) jih je daleč največ, 29 ali slaba polovica (44,6 %), označenih kot obrtniki, od tega vsi razen štirih hkrati kot tržani. Po številčni zastopanosti si obrtniki sledijo takole: šest čevljarjev, pet krojačev, po trije usnarji in lončarji, po dva mesarja, barvarja in tkalca ter po en pletilec, krznar, mizar, tesar, kovač in gostilničar. Tržani brez navedbe poklica (14) predstavljajo dobro petino gospodarjev (21,6 %), šest trgovcev, ki so vsi navedeni tudi kot tržani, pa slabo desetino (9,2 %). V heterogeno skupino »drugo« smo uvrstili 8 gospodarjev, in sicer: trškega sodnika, trškega pisarja, dva godca, mežnarja, hišarja, gostača in samskega gospodarja brez poklica. Po dva gospodarja sta bila duhovnika oziroma gosposčinska upravitelja (nekdanji in sedanji), vse štiri gospodarice pa so navedene kot vdove in brez poklica (dve sta označeni kot tržanki, tj. vdovi po tržanu).

Poleg gospodarjev so s poklicem le izjemoma opredeljeni družinski člani. Tako je bil samski brat krojača Matije Lorgerja (št. 22) po poklicu čevljar, pri sinovih gospodarjev pa je poklic – krojač – naveden samo pri 18-letnem sinu krojača Andreja Florjanca (št. 26). Med gostači najdemo navedbo poklica le pri 24-letnem Pongracu, gostaču pri tržanu Pongracu Hlebu (št. 42). Drugi gostači in gostačke potemtaka niso opravljali samostojnega poklica, ampak so bili vključeni v gospodarski obrat gospodarja ali pa so se preživljali s priložnostnim delom.

Zanimivo je, da je med 61 osebami, zaposlenimi pri gospodarju oziroma gospodarici, tako malo obrtnih pomočnikov (4) in vajencev (2), skupaj le 6 ali manj kot desetina (9,8 %), če izvezemo pisarskega vajenca pri šoštanjskem gospostvu. Po enega pomočnika so imeli štirje obrtniki, pletilec, barvar, lončar in čevljar, vajenca pa isti čevljar in en usnar. Podatek priča o majhnosti šoštanjskih obrtnih obratov, ki so torej največkrat zaposlovali samo mojstra in katerega njegovih sinov. Trški domovi so neprimerno bolj potrebovali tujo žensko delovno silo kakor moško. Šoštanjčani (brez gradu) so namreč zaposlovali dvakrat toliko dekel (30) kakor hlapcev (14). Edini pastir je bil zaposlen pri barvarju, preostala tuja delovna sila (10 oseb) pa vsa pri gosposčinskem upravitelju (gosposčinski pisar, pisarski vajenec, konjski hlapec, valpet, pristavnik, sodni sluga, hlapec, kuharica, kuhinjska dekla in dekla na pristavi).

Kar zadeva **polnopravne tržane**, jih je med 62 gospodarji (brez gradu in obeh duhovnikov) mogoče naštetih skupaj s trškim sodnikom 47 ali tri četrtine (75,8 %), tržana pa sta bila tudi pokojna moža dveh

ovdovelih gospodaric. Vsekakor se nekaj oseb s tržanskimi pravicami skriva še med ožjimi sorodniki izpričanih tržanov. Skoraj brez dvoma sta bila tržana tudi ostarela očeta dveh tržanov (št. 8 in 31).

Podatek, ki ne manjka pri nobeni osebi in bi ga zato poleg osebnega imena in spola lahko imenovali univerzalni, je **posameznikova starost**. V župniji Šoštanj so kot nasploh na Štajerskem število let vpisali v enega od treh stolpcev. Prvi je bil namenjen nedoletnim otrokom, starim do 7 let, drugi 7–12-letnikom, sposobnim za verski pouk, tretji pa obhajancem (komunikantom), ki so imeli več kot 12 let in so po merilih dobe veljali za odrasle. V šoštanjskem trgu so vse, ki so jim pripisali 12 let, uvrstili med obhajance, medtem ko so se 7-letniki znašli v dveh skupinah: trije fantje so bili uvrščeni med nedoletne otroke, dva fanta in ena deklica pa v starostno skupino 7–12 let, očitno upošteva kriterij, kdo je že sposoben za vero in kdo še ne. Kot že rečeno, so za vse mlajše od enega leta avtomatično navedli starost 1 leto.³⁷

Ce deleže trških prebivalcev po starostnih skupinah primerjamo z deleži za celotno župnijo, so razlike majhne, še največja pri starejših od 12 let, kjer znaša poldrugi odstotek (72,5 oziroma 74,0 %). Tako v trgu kot v župniji je bila približno šestina prebivalcev starih do 7 let, desetina pa med 7 in 12. Odstopanje trškega prebivalstva od prebivalstva celotne župnije je opaznejše pri spolni strukturi. Pri najmlajših (do 7 let) so v župniji prevladovali deklice (105,0 na 100 dečkov), v trgu pa dečki (samo 86,2 deklice na 100 dečkov), a je treba upoštevati maloštevilnost trških otrok (54). Pri odraslih, starejših od 12 let, so bile ženske močnejše zastopane v trgu (116,8 na 100 moških) kakor v celotni župniji (111,0), kar gre najbrž pripisati občutno večjemu številu dekel v primerjavi s hlapci. Razmerje med vsemi moškimi in ženskami v trgu je bilo sicer zelo podobno kot v župniji (108,2 oziroma 107,4 ženske na 100 moških).

Starostne skupine v trgu Šoštanj

Starost	Moški	Ženske	Skupaj	% vseh	Ženske na 100 moških
do 7 let	29	25	54	16,3	86,2
7–12 let	17	15	32	9,7	88,2
obhajanci	113	132	245	74,0	116,8
Skupaj	159	172	331	100	108,2

Starostne skupine v župniji Šoštanj

Starost	Moški	Ženske	Skupaj	% vseh	Ženske na 100 moških
do 7 let	203	215	418	16,9	105,9
7–12 let	139	122	261	10,6	87,8
obhajanci	849	942	1791	72,5	111,0
Skupaj	1191	1279	2470	100	107,4

³⁷ Gl. op. 29.

Dosedanje raziskave terezijanskega ljudskega štetja so pokazale, da je prav pri presojanju podatkov o starosti potrebna posebna previdnost. Ne samo, da mnogi ljudje tega časa niso natanko vedeli, koliko so stari, ampak zanesljivost pridobljenih podatkov o starosti zmanjšuje tudi okoliščina, da jih popisovalcu niso nujno posredovali sami. Višja kot je bila posameznikova starost, manj zanesljivi so podatki. Tako kot v drugih analiziranih okoljih je tudi v Šoštanju opazna tendenca zaokroževanja starosti na deset in pet let.³⁸ Samo za ponazoritev povejmo, da je v starostni skupini 40–49 let starost pri skoraj polovici (22 ali 48,9 %) zaokrožena na 40 let, pri petini (9) pa na 45. V starostni skupini 50–59 let je delež 50-letnikov (20 od 35) še višji (57,1 %) in znaša skupaj s 55-letniki (6 ali 17,1 %) skoraj tri četrtine vseh (26 ali 74,3 %).

Glede na podatke ljudskega štetja smo Šoštanjčane razvrstili v skupine po deset let in znotraj teh po spolu. Daleč najštevilčnejša je skupina otrok do vključno 9. leta: 74 ali 22,4 % trške populacije. Zelo izenačene so starostne skupine 10–19, 20–29, 30–39 in 40–49 let s 45 do 53 osebami. Občutno manj, 35 Šoštanjčanov, je bilo starih 50–59 let, nato pa se število v vsakem naslednjem desetletju praviloma prepolovi. Najstarejša moški in ženska naj bi imela 90 let. Starejših od 49 let je mogoče naštetih 65, kar je manj kot petina (19,6 %), starejših od 59 let pa 30 ali komaj 9,1 %.

Če primerjamo starostne skupine po spolu, so ženske opazno številčnejše v treh skupinah od 20 do 49 let, še posebej dvajsetletnice in tridesetletnice, med katerimi je bilo veliko dekel (18). Ženske sicer statistično najbolj prevladujejo v starostni skupini 80–89 let, ki pa šteje samo dve ženski in enega moškega, zaostajajo pa samo v dveh skupinah, najbolj v skupini 60–69 let (70 na 100 moških). Po spolu je bila veliko bolj izenačena populacija starejših od 49 let (33 moških in 32 žensk) kakor mlajših od te starosti (126 moških in 140 žensk).

Poglejmo si še nekaj ugotovitev o starostni strukturi posameznih socialnih skupin. Če odštejemo grad in oba duhovnika, je bilo največ gospodarjev starih 40–49 let – 18 od 62 ali 29,0 %, v starostni skupini 30–39 let jih najdemo 13 (20,6 %), enega manj (12 ali 19,0 %) v skupini 50–59 let, pa tudi šestdesetletnikov ni bilo tako malo (8 ali 18,6 %). Samo štirje so imeli manj kot 30 let in trije več kakor 70. Najmlajša – 17-letni Matevž Plamberger (št. 48) in 22-letni tkalec Janez Jajčnik (št. 28) – sta bila še samska in sta živela z ovdovalo materjo ter mlajšimi sorojenci. Tudi pri najstarejših treh gospodarjih je razlog, da so še vedno gospodarili, odsotnost moških v zrelih letih. 74-letni nekdanji gosposčinski upravitelj Janez Jožef Kastelic je živel sam z ženo (št. 1), 79-letni tržan Matija Camlek z ženo, hčerko in vnukinjo (št. 32),

90-letni ovdovali tržan in lončar Jožef Napotnik pa s samsko hčerko in gostači (št. 43). Štiri vdove gospodarice so štele od 36 do 51 let in imele izključno nedoletne otroke.

Starostna in spolna struktura Šoštanjčanov

Starost	Moški	Ženske	Skupaj	% vseh	Ženske na 100 moških
Do 9 let	38	36	74	22,4	94,7
10–19	26	27	53	16,0	103,8
20–29	20	26	46	13,9	130,0
30–39	21	27	48	14,5	128,6
40–49	21	24	45	13,6	114,3
50–59	17	18	35	10,6	105,9
60–69	10	7	17	5,1	70,0
70–79	4	4	8	2,4	100,0
80–89	1	2	3	0,9	200,0
90	1	1	2	0,7	100,0
	159	172	331	100	108,2

Zelo različnih starosti so bili gostači, pet samskih moških, starih od 20 do 70 let, in sedem samskih žensk, starih od 20 do 85 let. Pri štirih gostaških družinah sta imela moža 40 in 47 let, ženska brez mož pa manj, 28 in 35. V povprečju je bila od gostačev mlajša nedomača delovna sila. Obrtni pomočniki so imeli 18, 22, 24 in 29 let, obrtna vajenca 19 in 28 (!), pisarski vajenec pri gospostvu pa 18. Med 16 hlapci sta najstarejša štela 50 let (50-letni hlapec šoštanjskega gospostva je imel tudi družino), sicer pa so bili stari od 16 do 40 let. Od 32 dekel je imela najstarejša prav tako 50 let, v povprečju pa so bile mlajše od hlapcev; šest dekel je štelo od 12 do 17 pomladi.

Za tisti čas niso neobičajne velike starostne razlike med zakoncema. Ne samo, da je bilo sedem gospodarjev vsaj 15 let starejših od žene, ampak zasledimo tudi tri obratne primere. 79-letni tržan Matija Camlek (št. 32) je imel kar 39 let mlajšo, 40-letno ženo, na drugi strani pa je bil 65-letni trški sodnik Simon Veternik (št. 5) poročen s četrtoletno starejšo 90-letnico.³⁹

Namesto sklepa

V prispevku smo se dotaknili samo nekaterih vidikov trškega prebivalstva in pri tem implicitno nakazali druge možnosti raziskovanja. Le malo smo posegli po župnijskih matičnih knjigah kot glavnem referenčnem viru. Krstne, poročne in mrliske matice so za popolnejšo sliko o sorodstvenih razmerjih in

³⁸ Prim. Valenčič, *Prebivalstvo Ljubljane*, str. 195–196; Štuhec, *O družini v Kranju*, str. 285–286.

³⁹ Nekoliko drugačna starost je ob njuni smrti navedena v mrliški matični knjigi, pri Simonu Veterniku, ki so ga pokopali že 26. decembra 1754, ko je še bil trški sodnik, približno 64 let, pri njegovi ženi, pokopani 19. novembra 1758 in pomotoma imenovani Elizabeta namesto Marjeta, pa 88 let (NŠAM, *Matične knjige, Šoštanj, M 1693–1757, s. p.; M 1757–1770, s. p.*).

dejanski starosti posameznikov nepogrešljive, a smo pri raziskovanju šoštanjske populacije precej omejeni – na eni strani zaradi daljših vrzeli v vrsti poročnih in mrljskih matic,⁴⁰ na drugi pa zaradi pomanjkljivih podatkov v vseh treh vrstah matic. Duhovniki so namreč pred uvedbo hišnih števil (1770) le redko vpisovali kraje bivanja, kar otežuje identifikacijo oseb. Tako je tržane pogosto mogoče prepoznati samo po gospodskem predikatu (*dominus, domina*), nižje sloje trškega prebivalstva, ki takšne oznake nimajo, pa težko ločimo od podeželanov (še največkrat je na trške ljudi mogoče sklepati iz podatkov o krstnih botrih). Poleg tega pri gostačih in poslih pogosto ni naveden priimek, ampak ob imenu samo (ime in) priimek njihovega gospodarja.⁴¹ Še posebej pogrešamo poročne matične knjige – manjkajo za več kakor sto let, od leta 1665 do 1771 –, ki bi razkrile izvor priseljenih ženinov in identiteto nevest. Krajevni in socialni izvor šoštanjskega prebivalstva, zajetega v ljudskem štetju leta 1754, bosta tako tudi po opravljenih nadaljnjih poglobljenih raziskavah ostala največja bela lisca.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana
NŠAL 1, ŠAL I – Škofijski arhiv Ljubljana I
NŠAL 100, Kapiteljski arhiv Ljubljana

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor
Matične knjige: Šoštanj (<https://data.maticula-online.eu/sl/slovenia/maribor/sostanj/>)

SI AS – Arhiv Republike Slovenije
AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv, Graz
Landschaftliches Archiv, Antiquum I, Häuserzählung 1754
Stiftregister

LITERATURA IN OBJAVLJENI VIRI

Bezljaj, France (ur.): *Začasni slovar slovenskih priimkov*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1974.
Dolinar, France: *Slovenska cerkvena pokrajina*. Ljubljana: Teološka fakulteta, Inštitut za zgodovino Cerkve, 1989 (*Acta Ecclesiastica Sloveniae*, 2).

Svetina, Anton: Prebivalci Kranja v letu 1754. *Zgodovinski časopis* 37, 1983, št. 4, str. 273–294.

Štuhec, Marko: O družini v Kranju sredi 18. stoletja. *Zgodovinski časopis* 37, 1983, št. 4, str. 285–294.

Šturm, Lovro (ur.): *Gorenjske družine v 18. stoletju*. Celje: Društvo Mohorjeva družba; Celjska Mohorjeva družba; Ljubljana: Inštitut Karantanija; Slovenska matica, Ljubljana 2016.

Šturm, Lovro (ur.): *Ljubljanske družine v 18. stoletju*. Celje: Društvo Mohorjeva družba; Celjska Mohorjeva družba; Ljubljana: Inštitut Karantanija; Slovenska matica, 2018.

Šturm, Lovro (ur.): *Notranjske družine v 18. stoletju*. Celje: Društvo Mohorjeva družba; Celjska Mohorjeva družba; Ljubljana: Inštitut Karantanija; Slovenska matica, 2020.

Valenčič, Vlado: Prebivalstvo Ljubljane pred dve sto leti. *Kronika* 2, 1954, št. 3, str. 191–200.

Valenčič, Vlado: Štetje prebivalstva leta 1754 v predjožefinski ljubljanski škofiji in njegovi rezultati. *Zgodovinski časopis* 16, 1962, str. 27–53.

Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola Ljubljanske (nad)škofije 1711–1824. 1. del: 1711–1756*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2013 (*Viri*, 36).

Zwitter, Fran: *Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni*. Ljubljana: Znanstveno društvo, 1936 (*Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani* 14, *Historični odsek* 5).

S U M M A R Y

The market town of Šoštanj according to the first population census of 1754

The Theresian population census of 1754 was the first such state-wide survey conducted in the Austrian part of the Habsburg Monarchy. Its primary aim was to establish the number and the age structure of its subjects as the basis for introducing tax and social reforms. The census bears special significance for Slovenian territory because, to our knowledge, the source material has only been almost fully preserved for the area of the then territorially disjointed Diocese of Ljubljana, which also included the parish of Šoštanj until the redrawing of diocesan boundaries in 1787. This makes Šoštanj one of the altogether nineteen urban settlements (five towns and fourteen market towns) in Slovenian territory, for which there exists a name list of the population from the mid-eighteenth century, containing the data on a person's age and social status. The article publishes the census of Šoštanj's population by combining the Slovenian translation and the German original, it discusses

⁴⁰ Prim. pregled digitaliziranih matičnih knjig: <https://data.maticula-online.eu/sl/slovenia/maribor/sostanj/> (dostop 7. 7. 2021).

⁴¹ Gl. op. 35.

some aspects of the demographic structure, and points to the possibilities for more in-depth studies that should also more intensively draw on other available demographic sources in the future.

In 1754, the market town of Šoštanj, including its castle, counted sixty-five households, which can be equated to houses with a great deal of certainty. It was inhabited by 331 persons—159 men and 172 women—averaging 5.09 persons per household. The number of household members ranged from one (in the case of two priests) to fourteen persons (castle residents). The lowest percentage of households, no more than six or slightly less than one-tenth (9.2%), were composed of between nine and fourteen members, and the highest percentage of four and five persons, respectively (in both cases, ten or 15.4%). The share of foreigners—non-family members—per total population amounted to slightly over one-quarter (eighty-six persons or 26.0%). A little over one-quarter of these were landless peasants (renters) and their family members; others included farmhands, maids, assistant craftsmen, apprentices, as well as castle officials and servants.

The composition of households exhibits a highly diversified picture. There were no less than twenty-seven types of households, ranging from those rep-

resented by a single example and making up the majority of cases (sixteen) to the most frequent type—a nuclear family (married couple with children), amounting to sixteen or slightly less than one-quarter (24.6%). The second most frequent type was a nuclear family with servants (seven households), followed by an extended family without foreigners (five), an extended family with servants (five), and a married couple with servants (four). The vast majority, twenty-nine or slightly less than half (44.6%), of altogether sixty-five housemasters were designated as craftsmen; of these, all except four were also stated as the inhabitants of the market town, each holding market-town privileges. Market-town dwellers with no indication of occupation (fourteen) made for a good fifth of housemasters (21.6%), and six traders who were also referred to as market-town dwellers accounted for less than one-tenth (9.2%).

As for the sex and age structure, women notably prevailed in the following three ten-year age groups: 20–29, 30–39, and 40–49 years, and especially in the first two, which mainly comprised maids. By sex, the population was much more evenly represented in the group older than forty-nine years (thirty-three men and thirty-two women) than among the population below that age (126 men and 140 women).

»Hmeljarski dan« na Glavnem trgu v Šoštanju, 1928 (brani: Knjižnica Velenje).

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)